

HALK SAĞLIĞI ARAŞTIRMA VE UYGULAMALARI DERGİSİ

www.hasaud.com

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Manisa'da Aile Sağlığı Merkezlerine Başvuran Bireylerin Güneşin Zararlı Etkilerine İlişkin Bilgi ve Davranışlarının Değerlendirilmesi**Evaluation of Knowledge and Behaviors Towards The Harmful Effects of Sun Exposure Among Individuals Consulted Family Health Centers in Manisa**

İlknur Oruç Özdemir¹, Berna Bilgin Şahin², Gülşen Alkan³, Harun Sami Ergün⁴, Hilal Kökcü⁵, Sami Gönülcan⁶, Gülsüm Tekin⁷, Gülce Ersoy⁸

¹Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Manisa, Türkiye, ORCID: 0009-0007-4857-3480

²Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Manisa, Türkiye, ORCID: 0000-0003-2509-3330

³Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Manisa, Türkiye, ORCID: 0009-0008-6697-2466

⁴Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Manisa, Türkiye, ORCID: 0000-0001-7435-7545

⁵Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Manisa, Türkiye, ORCID: 0009-0003-3418-7408

⁶Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Manisa, Türkiye, ORCID: 0009-0003-3785-0236

⁷Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Manisa, Türkiye, ORCID: 0009-0008-9509-9002

⁸Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Manisa, Türkiye, ORCID: 0009-0004-9923-3935

ÖZET

Manisa'da seçilen aile sağlığı merkezlerinde 18 yaş ve üstü bireylerin güneşin zararlı etkileri ve korunma yollarıyla ilgili bilgi ve davranışlarını saptamaktır. Kesitsel tipteki araştırma için örnek büyüklüğü 350 kişi olarak belirlenmiştir. Çalışmanın bağımlı değişkenleri "18 yaş ve üstü bireylerde güneşin zararlı etkileri hakkındaki bilgi düzeyi ve güneş ışınlarından korunma durumu", bağımsız değişkenleri; sosyodemografik özellikler, yaşam biçimi özellikleri, kronik hastalık ve cilt hastalığı varlığı, deri tipi, güneş yanığı geçirme durumu, güneşten korunmadaki tutumu, güneş ışınlarından kendini korumayla ilgili davranışları (güneş gözlüğü takma, güneş kremi kullanma vb. gibi), çocuk sahibi olanlar için çocuklarını güneşten koruma metotlarıdır. Veriler SPSS 23.0 istatistik paket programı ile değerlendirilmiş, Tip 1 hata değeri 0,050 kabul edilmiştir. Araştırma grubunun %54,60'ının güneşin zararlı etkileri hakkındaki bilgi düzeyi yeterli, bilgi puan ortalaması 12,63± 5,48, Güneşten Korunma Davranış Ölçeği toplam puan ortalaması 23,19±6,08 bulunmuştur. Çok değişkenli analizlerde erkek olmak, daha düşük eğitim düzeyine sahip olmak, alt sosyal sınıfta olmak, güneşten korunmakla ilgili tutumu kötü olmak, hiç güneş yanığı olmaması, koyu tenli olmak güneşten korunma bilgi durumu açısından; yaşın daha genç olması, erkek olmak, evli olmak, güneşten korunmakla ilgili tutumu kötü olmak, güneşten korunma davranışı açısından daha risklidir. Araştırma grubunun yarısının güneşin zararlı etkileri hakkında bilgi düzeyi yetersiz bulunmuş ve artırılması gerekmektedir. Bunun için de toplumda görsel ve işitsel medyadan faydalanılabileceği gibi birinci basamak sağlık kuruluşlarında kişilere ve topluma yönelik eğitimler düzenlenmeli, yaz dönemlerinde hatırlatıcı uyarılarda bulunulmalıdır. Yapılan bu çalışmalarda erkekler öncelenebilir. Özellikle çocukluk çağında güneş ışını maruziyetinin önemi düşünüldüğünde okullarda ve birinci basamakta verilecek eğitimler uygun tutum ve davranışların gelişiminde önemli rol oynayacaktır.

Anahtar Kelimeler

Güneşin zararlı etkileri, güneşten korunma, güneş kremi, tutum, prevalans

ABSTRACT

The aim of our study is to determine the knowledge and behaviors related to the harmful effects and protective measures of sun among individuals aged 18 and above at selected family health centers in Manisa. The sample size for this cross-sectional study was calculated as 350 individuals. The dependent variables of our study were "the level of knowledge about the harmful effects of the sun and protective behaviors against sunlight of adults". The independent variables included sociodemographic characteristics, lifestyle factors, the presence of chronic diseases and skin disorders, skin type, history of sunburn, attitudes towards sun protection behaviors, behaviors related to self-protection from sunlight (such as wearing sunglasses and sunscreen etc.), and methods of protecting children from the sun for those with children. The data were analyzed using the SPSS 23.0 statistical software package, and the Type I error rate was set at 0,050. In the study group, 54.60% had an adequate level of knowledge about the harmful effects of the sun, with an average knowledge score of 12,63±5,48, and the average total score of the Sun Protection Behavior Scale was found to be 23,19±6,08. According to multivariate analyses, being male, having a lower level of education, belonging to lower social class, having poor attitude towards sun protection, never having experienced sunburn, and having darker skin tone were identified as risk factors for lower levels of sun protection knowledge. Additionally, younger age, being male, being married, and having poor attitude towards sun protection were statistically found to be risk factors for inadequate sun protection behavior. Half of our study group was found to have insufficient knowledge about the harmful effects of the sun, which indicates a need for improvement. To address this, visual and auditory media can be utilized, and educational programs targeting individuals

Geliş tarihi: 28.02.2025; Kabul tarihi: 03.04.2025

© Halk Sağlığı Araştırma ve Uygulamaları Dergisi, HASUDER tarafından yayınlanmaktadır. Telif Hakları HASUDER'e aittir.

Keywords

The harmful effects of the sun, sun protection, sunscreen, attitude, prevalence

Sorumlu Yazar: İlknur Oruç Özdemir, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Manisa, Türkiye
E-posta: ilknuoruc7@gmail.com

GİRİŞ

Güneş tüm canlılar için vazgeçilmez yaşam kaynaklarından biridir. Güneş ışınlarının, osteoblastik eylemler için gerekli D vitamini sentezlemek, derideki melanin yapımını uyarmak, görmede rol almak, antiseptik özelliğe sahip olmak gibi birçok yararlı etkisinin yanında akut dönemde güneş yanığı, bronzlaşma, pigmentasyon, uzun dönemde ise, foto yaşlanma, katarakt ve deri kanseri gibi olumsuz etkileri bulunmaktadır (1-3).

Ultraviyole radyasyon (UV) yeryüzüne ulaşan güneş enerjisinin bir parçasıdır. Deri kanserlerinin %90'ı güneşten gelen UV ışınları sebebi ile gelişir, kalan %10'u ise radyasyon, HPV, kronik deri ülserleri, yanık skarları, kimyasallar vb. nedenlidir. Bu yüzden deri kanserleri genellikle baş, boyun ve eller gibi vücudun güneş ışınlarına en çok maruz kalan bölgelerinde görülmektedir (4). UV radyasyonun zararlı etkilerinden dolayı deri kanserinin sıklığı giderek artmakta ve görülme yaşı düşmektedir. Bu nedenle halk sağlığı açısından önemli bir sorun oluşturmaktadır (5).

Güneşin zararlı etkilerinden korunmada en uygun yöntem güneş ışınlarına maruz kalınan sürenin azaltılmasıdır. Gündüz 10:00 –16:00 saatleri arası güneş ışınlarının zararlı etkilerinin en fazla olduğu zamandır. Bu saatlerde mümkün olduğunca dışarıya çıkılmamalı, çıkıldığında da güneşin zararlı etkilerini azaltmak için koruyucu önlemler alınmalıdır. Bu önlemler sıkı dokunmuş ve açıkta kalacak deri yüzeyini azaltan kıyafetlerin tercih edilmesi, geniş kenarlı şapka kullanımı ve güneşten koruyucu ürünlerin kullanımı olabilir (6-8).

2017 yılında Isparta'da polikliniğe başvuran hastalarda yapılan bir çalışmada katılımcıların %69,2'sinin bilgi düzeyleri yeterli olarak bulunmuştur (9). 2020 yılında İzmir İli Merkez İlçelerinde yaşayan 18 yaş üstü bireylerde yapılan çalışmada Güneşten Korunma Davranış Ölçeği (GKDÖ) puan ortalaması 20,79, standart sapması 5,42 olarak bulunmuştur (10).

Bireylerin güneşten korunmayı davranış biçimi haline getirebilmeleri için öncelikle güneşin zararlı etkilerini ve güneşten korunma yollarını bilmeleri gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı Manisa ilinde seçilen aile sağlığı merkezlerinde (ASM) 18 yaş ve üstü bireylerin güneşin zararlı etkileri ve korunma yolları ile ilgili bilgi ve davranışlarını saptanmaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışma Manisa'nın Yunusemre İlçesi'nde rastgele seçilen üç ASM'de Mayıs 2023'te yürütülmüştür. ASM'lerin ikisi kentsel biri yarı kentsel bölgede bulunmaktadır. Araştırmanın evrenini üç farklı ASM'ye ayaktan başvuran, 18 yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnek büyüklüğü beş günlük veri toplama periyodu boyunca bir önceki hafta ASM'ye yapılan başvurular esas alınarak araştırmanın yürütüleceği tarih aralığında ASM'ye ayaktan başvurması beklenen 2500 kişilik evren üzerinden %95 güven düzeyinde, %50 sıklıkla ve %5 hata payı ile 334 kişi olarak hesaplanmış ve 350 kişiye ulaşılmıştır. 55 soruluk veri toplama formu (yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi sosyodemografik özelliklerden oluşan 10 soru, yaşam biçimi özellikleriyle ilgili 3 soru, kişinin deri tipi ve sahip olduğu deri hastalıklarıyla ilgili 7 soru, 1 tane tutum sorusu, güneş ışınlarının zararlı etkileri ve güneşten korunma hakkında 21 tane bilgi sorusu, güneşten korunmak için yapılan davranışlarla ilgili 5 soru ve 8 soruluk Güneşten Korunma Davranış Ölçeği) tıp fakültesi son sınıf öğrencileri tarafından literatür taranarak hazırlanmış ve yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanmıştır.

Dahil edilme kriterleri; kişilerin çalışmaya katılmayı kabul etmesi, 18 yaş ve üzeri olup soruları anlayıp cevaplayabilecek durumda olması ve herhangi bir sebeple veri toplama periyodunda ASM'ye başvurmasıdır. Dahil edilmeme kriterleri ise kişilerin çalışmaya katılmayı kabul etmemesi, 18 yaş ve üzerinde olmaması ve soruları anlayıp cevaplayabilecek durumda olmamasıdır.

Çalışmanın bağımlı değişkenleri "18 yaş ve üstü bireylerde güneş ışınlarının zararlı etkileri hakkındaki bilgi düzeyi ve güneş ışınlarından korunma durumudur". Bilgi düzeyini ölçmek için araştırmacılar tarafından literatür taranarak 21 sorudan oluşan bilgi soruları hazırlanmıştır (9, 11). Her biri soru için doğru cevap verenlere 1, yanlış cevap ve kararsızım cevabı verenlere 0 puan verilmiştir. Toplam puan ortancadan bölünerek ortancanın altında kalanlar bilgi düzeyi yetersiz, ortancanın üzerinde olanların bilgi düzeyi yeterli kabul edilmiştir. Güneş ışınlarından korunma durumunu ölçmek için "Güneşten korunma davranış ölçeği (GKDÖ)" kullanılmıştır (12). Ölçeğin Türk toplumuna uyarlaması Aygün ve Ergün tarafından 2010 yılında yapılmıştır (8). Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0,78 olarak bulunmuştur. Türkçe formu 8

Tablo 1: Araştırma Grubunun Sosyodemografik

Özellikleri

ÖZELLİK	SAYI (n)	YÜZDE (%)
YAŞ (Ortalama ± standart sapma): 36,94 ±14,18		
CİNSİYET		
Kadın	211	60,30
Erkek	139	39,70
MEDENİ DURUM		
Evli	179	51,10
Bekar	142	40,60
Boşanmış	12	3,40
Eşi ölmüş	17	4,90
YAŞANILAN YER		
Kentsel	200	57,10
Yarı-Kentsel	150	42,90
EĞİTİM DURUMU		
İlkokul ve Altı	50	14,30
Ortaokul Mezunu	22	6,30
Lise Mezunu	101	28,90
Üniversite Mezunu	177	50,40
ÇALIŞMA DURUMU		
Çalışıyor	194	55,40
Çalışmıyor	156	44,60
SOSYAL SINIF*		
Üst Sosyal Sınıf	172	49,10
Alt Sosyal Sınıf	178	50,90
GELİR DURUMU		
Gelir giderden fazla/çok fazla	109	31,10
Gelir gidere eşit	196	56,00
Gelir giderden az/çok az	45	12,90
18 YAŞ ALTI ÇOCUK VARLIĞI		
Evet	134	38,30
Hayır	216	61,70
SAĞLIK GÜVENCESİ		
Var	329	94,00
Yok	21	6,00
GÖÇ DURUMU		
Hayır	252	72,00
Evet	98	28,00

*Borataş'ın kentsel, kırsal, sosyal sınıflamasına göre işverenler, yüksek eğitilmiş kendi hesabına çalışanlar, yüksek eğitilmiş ücretli çalışanlar ve memurlar (beyaz yakalı) üst sosyal sınıf olarak; küçük esnaf zanaatkarlar, iş buldukça çalışanlar, sanayi işçisi olanlar (mavi yakalı), nitelsiz işlerde çalışanlar ve işsizler alt sosyal sınıf olarak sınıflandırılmıştır (13).

Bilgi düzeyini saptamak için sorduğumuz 21 sorudan 14 puan ve üzeri alanların bilgi düzeyi yeterli olarak değerlendirilmiştir. Araştırma grubunun %54,60'ının bilgi düzeyi yeterli, bilgi puan ortalaması 12,63± 5,48 bulunmuştur. Araştırma grubunun GKDÖ toplam puan ortalaması 23,19±6,08 bulunmuştur. Araştırma grubunun %35,50'si kendini çok açık beyaz/beyaz tenli, %36,60'ı buğday tenli, %27,30'u esmer/koyu esmer tenli, olarak tanımlamaktadır. Araştırma grubunun %21,10'u deri tiplerini kolay, şiddetli kızarıp ve bronzlaşmaz, %40,90'ı biraz kızarıp, bir miktar bronzlaşır, %29,10'u nadiren kızarıp, iyi bronzlaşır olarak tanımlamaktadır. Araştırma grubunun %8,30'u bu konuda aile hekiminden danışmanlık almıştır. Araştırma grubunun %23,70'i bilgi kaynağı olarak TV, dergi ve gazete kullanmakta, %11,90'ı komşu ve arkadaşından bilgi aldığını belirtmekte, %13,90'ı bir sağlık uzmanından bilgi aldığını belirtmekte, %18,30'u okuldan bilgi almakta, %20,50'si internetten bilgi almaktadır. Araştırma grubunun %8,00'inin cilt hastalığı bulunmakta, %6,90'ının birinci derece yakınında cilt

madde ve her bir maddesi "hiçbir zaman" (1 puan) ile "her zaman" (5 puan) arasında değişen 5'li likert tipinde derecelendirilmiştir. Ölçekten en az 8 en fazla 40 puan alınabilir. Ölçeğin 3 alt boyutu bulunmaktadır. İlk 3 soru Güneş'ten kaçınma alt boyutuna, 4, 5 ve 6. Sorular Güneş kremi kullanma alt boyutuna, 7 ve 8. sorular ise Şapka giyme alt boyutuna dahildir. Ölçeğin kesme noktası yoktur ve alınan puan arttıkça güneşten kaçınma, güneş kremi kullanma, şapka takma davranışları artmaktadır. Çok değişkenli analizlerde GKDÖ puanı ortancadan bölünerek ortancanın üzerinde olanlar olumlu davranış, ortancanın altında kalanlar olumsuz davranış olarak kategorize edilmiştir. Çalışmanın bağımsız değişkenleri; sosyodemografik özellikler, yaşam biçimi özellikleri, kronik hastalık ve cilt hastalığı varlığı, deri tipi, güneş yanığı geçirme durumu, güneşten korunmayla ilgili tutumu ("Güneşten ne sıklıkla korunmak gerekir?" sorusuna her zaman ve çoğunlukla cevabı verenlerin tutumu iyi, bazen, hiçbir zaman ve kararsızım cevabı verenlerin tutumu kötü olarak sayılmıştır.), güneş gözlüğü ve şapka kullanım durumu, güneşten koruyucu krem kullanımı, güneş koruyucu ürünleri kullanma zamanı ve şekilleri, güneş ışınlarının en şiddetli olduğu saatlerde kendini koruma davranışı, çocuk sahibi olanlar için çocuklarını güneşten koruma metotları ve güneşten korunma hakkındaki bilgi düzeyleridir.

Analizler IBM (International Business Machines Corporation) tarafından geliştirilen IBM SPSS Statistics yazılımı (SPSS 23.0) kullanılarak yapılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin analizinde, kategorik verilerde Ki-kare, sürekli verilerde Student's t testi ve One Way ANOVA kullanılmıştır. Tek değişkenli analizlerde anlamlı bulunan kategorik değişkenler ile lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. İleri analiz öncesinde, tek değişkenli analizlerde istatistiksel olarak anlamlı bulunup kolineer olduğu tespit edilen değişkenlerden birisi modele alınmıştır. Tip 1 hata değeri 0,050 kabul edilmiştir.

MCBÜ Tıp Fakültesi Sağlık Bilimleri Etik Kurulu'ndan 26 Nisan 2023 tarihinde 1810 karar numarası ile etik kurul onayı alınmış, Eğitim Araştırma İlçe Sağlık Müdürlüğü Protokolü kapsamında sahadan veri toplama izni ve anket uygulanan kişilerden gönüllü onam formu ile onay alınmıştır.

BULGULAR

Araştırma grubunun yaş ortalaması 36,94 ± 14,18 olarak bulunmuştur. Araştırma grubunun %60,30'unu kadın, %51,10'u evli ve %79,30'u lise ve üzeri eğitim düzeyine sahiptir. Araştırma grubunun %55,40'ı herhangi bir işte çalışmakta ve %12,90'ının geliri giderinden az/çok azdır (Tablo 1).

hastalığı bulunmaktadır. Araştırma grubunun güneşten korunma bilgi, tutum ve davranışları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Çalışmamızda; kadınlarda, eğitim durumu lise ve üstü olanlarda, evli olmayanlarda, üst sosyal sınıfta olanlarda, açık tenli olanlarda, yarı kentsel bölgede yaşayanlarda, deri tipi kızarır ve bronzlaşmaz olanlarda, Manisa'ya göçle gelmiş olanlarda, güneş yanığı geçirmiş olanlarda, güneşten korunmakla ilgili tutumu iyi olanlarda, güneş kremi kullananlarda, güneş gözlüğü kullananlarda, güneş kremi tüm yıl kullananlarda, güneş kremi doğru zamanlarda kullananlarda, yaşı küçük olanlarda ve GKDO puanı yüksek olanlarda güneşten korunma konusunda bilgi düzeyleri anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. (Tablo 3) ($p<0,050$). Çalışma durumu, sosyal güvence, gelir düzeyi, kronik hastalık varlığı, sigara kullanımı, aile hekiminden danışmanlık alma, kişide ve ailesinde cilt hastalığı varlığı, anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmamızın sonuçlarına göre; kadınlar erkeklere göre, evli olmayanların evlilere göre, Manisa'ya göç ile gelmeyenlerin göç ile gelenlere göre, tutumu iyi olanların tutumu kötü olanlara göre, bilgi düzeyi yeterli olanların yetersiz olanlara göre güneşten korunma davranışı anlamlı düzeyde daha iyi bulunmuştur. (Tablo 4) Yaş, ASM bölgesi, eğitim, çalışma durumu, sosyal sınıf, sosyal güvence, gelir durumu, kronik hastalık varlığı, sigara kullanımı, alkol kullanımı, deri rengi ve tipi, aile hekiminden danışmanlık alma durumu, kişide ve ailede cilt hastalığı varlığı, güneş yanığı geçirme durumu anlamlı bulunmamıştır.

Çok değişkenli analizlerde; erkekler kadınlara göre 1,76 kat, ortaokul ve altı eğitim düzeyi olanlar lise ve üstü olanlara göre 5,34 kat, alt sosyal sınıfta olanlar üst sosyal sınıfta olanlara göre 2,20 kat, güneşten korunmakla ilgili tutumu kötü olanlar iyi olanlara göre 3,68 kat, hiç güneş yanığı olmayanlar en az bir kez olanlara göre 2,40 kat, koyu tenli olanlar açık tenli olanlara göre 2,16 kat güneşten korunmayla bilgi durumu açısından daha riskli bulunmuşlardır (Tablo 5). Çok değişkenli analizlerde; her bir yaş artımında 0,97 kat, erkekler kadınlara göre 3,07 kat, evli olanlar evli olmayanlara göre 2,90 kat, güneşten korunmakla ilgili tutumu kötü olanlar iyi olanlara göre 2,99 kat, güneşten korunma davranışı açısından daha riskli bulunmuşlardır (Tablo 5).

Tablo 2: Araştırma Grubunun Güneşten Korunma Bilgi, Tutum ve Davranışları

	SAYI (n)	YÜZDE (%)
GÜNEŞTEN KORUNMA BİLGİ DÜZEYİ		
Yeterli	191	54,60
Yetersiz	159	45,40
Ortalama $\pm$ standart sapma (Minimum-Maksimum)	12,63 $\pm$ 5,48 (0-21)	
GÜNEŞTEN NE SIKLIKLA KORUNMAK GEREKİR?		
Her zaman	114	32,60
Çoğunlukla	115	32,90
Bazen	100	28,60
Hiçbir zaman	10	2,90
Kararsızım	11	3,10
GÜNEŞTEN KORUNMA DAVRANIŞI		
GKDÖ** Toplam Puanı (Minimum-Maksimum)	23,19 $\pm$ 6,08 (8-40)	
Güneşten Kaçınma Alt Boyutu (Minimum-Maksimum)	10,51 $\pm$ 2,53 (3-15)	
Güneş Kremi Kullanma Alt Boyutu (Minimum-Maksimum)	8,02 $\pm$ 3,92 (3-15)	
Şapka Takma Alt Boyutu (Minimum-Maksimum)	4,64 $\pm$ 2,18 (2-10)	
DAHA ÖNCE GÜNEŞ YANIĞI GEÇİRME DURUMU		
Evet	115	32,90
Hayır	235	67,10
GÜNEŞ GÖZLÜĞÜ KULLANMA DURUMU		
Kullanıyor	230	65,70
Kullanmıyor	120	34,30
GÜNEŞTEN KORUYUCU KREM KULLANMA DURUMU		
Kullanıyor	182	52,00
Kullanmıyor	168	48,00
GÜNEŞTEN KORUYUCU KREM KULLANMAYANLARIN KULLANMAMA SEBEPLERİ (n=168) *		
Yeterli bilgi sahibi olmama	59	18,10
Alışkanlığının olmaması	125	38,40
Zararlı olduğunu düşünme	25	7,70
Fiyatını yüksek bulma	80	24,70
D vitamini eksikliği yaptığını düşünme	17	5,20
Sivilce yaptığını düşünme	16	4,90
Diğer	3	0,90
18 YAŞINDAN KÜÇÜK ÇOCUĞU OLANLARIN ÇOCUKLARINI GÜNEŞTEN KORUMA METODLARI*		
Güneşten kaçınma	73	14,70
Güneşe hiç çıkarmama	21	4,20
Gün ortası güneşinden sakınma	71	14,30
Gölgede tutma	85	17,20
Güneşten kaçınmama	8	1,60
Kapalı kıyafetler giydime	23	4,60
Şapka takma	88	17,80
Gözlük takma	48	9,70
Şemsiye kullanma	16	3,20
Güneşten koruyucu krem kullanma	55	11,10
Hiçbir koruyucu önlem almama	6	1,20
GÜNEŞTEN KORUYUCU KREM KULLANMA SÜRESİ (n=182)		
Sadece deniz kenarlarında	39	21,50
Sadece yaz aylarında	47	26,00
Yaz ve bahar aylarında	33	18,20
Tüm sene	62	34,30
Diğer	1	0,30
GÜNEŞTEN KORUYUCU ÜRÜN KULLANMA ZAMANI (n=182)		
Güneşe çıkmadan yarım saat önce	110	60,40
Güneşe çıkmadan önce	53	29,10
Güneş altında	12	6,60
Farketmez	7	3,80

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir

**Güneşten Korunma Davranış Ölçeği

Tablo 3: Araştırma Grubunda Güneşten Korunma Konusunda Bilgi Düzeyi ile İlgili Değişkenler

DEĞİŞKENLER	BİLGİ DÜZEYİ YETERLİ		BİLGİ DÜZEYİ YETERSİZ		p
	SAYI (n)	YÜZDE (%)	SAYI (n)	YÜZDE (%)	
CİNSİYET					
Kadın	131	62,10	80	37,90	0,001*
Erkek	60	43,20	79	56,80	
EĞİTİM DURUMU					
Lise ve üstü	179	64,40	99	35,60	<0,001*
Ortaokul ve altı	12	16,70	60	83,30	
MEDENİ DURUM					
Evli	79	44,10	100	55,90	<0,001*
Evli olmayan	112	65,50	59	34,50	
SOSYAL SINIF					
Üst sosyal sınıf	120	69,80	52	30,20	<0,001*
Alt sosyal sınıf	71	39,90	107	60,10	
DERİ RENGİ					
Açık tenli	80	64,50	44	35,50	<0,001*
Buğday tenli	81	63,30	47	36,70	
Koyu tenli	30	30,60	68	69,40	
ASM BÖLGESİ					
Kentsel	87	43,50	113	56,50	<0,001*
Yarı kentsel	104	69,30	46	30,70	
DERİ TİPİ					
Kızarıp, bronzlaşmaz	42	56,80	32	43,20	0,001*
Kızarıp, bronzlaşır	142	58,00	103	42,00	
Kızarmaz, bronzlaşır	7	22,60	24	77,40	
GÖÇ DURUMU					
Hayır	120	47,60	132	52,40	<0,001*
Evet	71	72,40	27	27,60	
GÜNEŞ YANIĞI GEÇİRMİŞ OLMA DURUMU					
Evet	81	70,40	34	29,60	<0,001*
Hayır	110	46,80	125	53,20	
GÜNEŞTEN KORUNMAKLA İLGİLİ TUTUMU					
Tutumu iyi	155	67,70	74	32,30	<0,001*
Tutumu kötü	36	29,80	85	70,20	
GÜNEŞ KREMİ KULLANIMI					
Kullananlar	121	66,50	61	33,50	<0,001*
Kullanmayanlar	70	41,70	98	58,30	
GÜNEŞ GÖZLÜĞÜ KULLANIMI					
Kullananlar	150	65,20	80	34,80	<0,001*
Kullanmayanlar	41	34,20	79	65,80	
GÜNEŞ KREMİ KULLANMA ZAMANI					
Sadece deniz kenarı	18	45,00	22	55,00	0,001*
Yaz ve bahar ayları	53	66,30	27	33,80	
Tüm yıl	50	80,60	12	19,40	
GÜNEŞE ÇIKMADAN ÖNCE GÜNEŞ KREMİNİ UYGULAMA					
Doğru zamanda uygulayan	83	75,50	27	24,50	0,002*
Doğru zamanda uygulamayan	38	52,80	34	47,20	
YAŞ	33,06±12,59		41,61±14,61		<0,001**
GKDÖ*** PUANI	24,41±6,10		21,71±5,75		<0,001**

* Ki Kare Testi

** Student's T Testi

*** Güneşten Korunma Davranış Ölçeği

Tablo 4: Araştırma Grubunun Güneşten Korunma Davranış Skorunu Etkileyen Değişkenler

DEĞİŞKENLER	GÜNEŞTEN KORUNMA DAVRANIŞ SKORU	p*
CİNSİYET	Kadın	24,50±5,91
	Erkek	21,20±5,82
MEDENİ DURUM	Evli	22,24±6,23
	Evli olmayan	24,18±5,78
GÖÇ DURUMU	Evet	24,40±6,12
	Hayır	22,71±6,02
GÜNEŞTEN KORUNMA HAKKINDAKİ TUTUMU	Tutumu iyi	24,61±6,22
	Tutumu kötü	20,49±4,63
BİLGİ DÜZEYİ	Yeterli	23,84±6,16
	Yetersiz	21,66±5,64

*Student's T Testi

Tablo 5: Güneşten Korunma Bilgi Düzeyi ve Davranış ile İlgili Değişkenlerin Lojistik Regresyon İndirgenmiş Son Modele Göre Değerlendirilmesi

BİLGİ DÜZEYİ (R ² =0,433)		
DEĞİŞKEN	p*	OR (%95 GA)
CİNSİYET		
Kadın	0,045	Ref
Erkek		1,76 (1,01-3,07)
EĞİTİM DURUMU		
Lise ve üstü	<0,001	Ref
Ortaokul ve altı		5,34 (2,48-11,49)
SOSYAL SINIF		
Üst Sosyal Sınıf	0,004	Ref
Alt Sosyal Sınıf		2,20 (1,29-3,76)
GÜNEŞTEN KORUNMAKLA İLGİLİ TUTUMU		
Tutumu İyi	<0,001	Ref
Tutumu Kötü		3,68 (2,11-6,41)
GÜNEŞ YANIĞI OLMA DURUMU		
Evet	0,003	Ref
Hayır		2,40 (1,34-4,32)
DERİ RENGİ		
Açık tenli	0,442	Ref
Buğday tenli		0,78 (0,41-1,46)
Koyu tenli		2,16 (1,08-4,33)
Modele dahil edilen değişkenler: Cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, sosyal sınıf, deri rengi, güneş yanığı geçirme durumu, güneşten korunma tutumu, güneş kremi kullanımı		
DAVRANIŞ (R ² =0,239)		
YAŞ	0,024	0,97 (0,95-0,99)
CİNSİYET		
Kadın	<0,001	Ref
Erkek		3,07 (1,90-4,97)
MEDENİ DURUM		
Evli Olmayan	<0,001	Ref
Evli		2,90 (1,68-5,01)
GÜNEŞTEN KORUNMA HAKKINDAKİ TUTUMU		
Tutumu İyi	<0,001	Ref
Tutumu Kötü		2,99 (1,80-4,96)
Modele dahil edilen değişkenler: Cinsiyet, yaş, medeni durum, göç, durumu, güneşten korunma tutumu		

* Binary Logistik Regresyon, Backward Wald Model.

TARTIŞMA

Araştırma grubunun %54,60'ının güneşten korunma hakkındaki bilgi düzeyi yeterli bulunmuştur. Terzi ve ark'ları 2017 yılında Isparta'da polikliniğe başvuran hastalarda yaptığı bir çalışmada katılımcıların %69,20'sinin bilgi düzeylerini yeterli olarak bulmuştur (9). Balcı ve ark.'nın 2017 yılında Kayseri'de ASM'ye başvuran 18 yaş üstü kişilerde yapılan çalışmada katılımcıların %30,40'ının yeterli bilgi düzeyine sahip olduğu bulunmuştur (14). Bu farklılığın sebebi bilgi sorularının nitelik ve nicelik bakımından farklılık göstermesi olabilir. Çalışmamızda yaş arttıkça bilgi düzeyi azalmaktadır. Yaş arttıkça katılımcıların eğitim

seviyesinin de düşmekte olmasının (p<0,001) bu sonuca neden olabileceği düşünülebilir.

Çalışmamızda GKDÖ puan ortalaması 23,19±6,08 (minimum:8, maksimum:40) olarak bulunmuştur. 2017 yılında Akdeniz bölgesindeki bir ilde anaokulu çocuklarının ebeveynlerine yapılan bir çalışmada GKDÖ puan ortalaması 25,46±5,73, Akdeniz Üniversitesi'nde polikliniğe başvuran hastalarda yapılan çalışmada GKDÖ puan ortalaması 27,35±6,19 olarak saptanmıştır (15, 16). Çalışmamız literatürle benzerlik göstermektedir.

Çalışmamızda eğitim durumu lise ve üzeri olanların bilgi düzeyi anlamlı olarak yüksek bulunmuştur ve eğitim düzeyi arttıkça bilgi düzeyi artmaktadır. Bu beklediğimiz bir durumdur ve önceki yıllarda ülkemizde yapılan,

sonucumuzu destekleyen çalışmalar mevcuttur (14, 17).

Medeni durum çok değişkenli analizlerde davranışı etkileyen değişken olarak modelde kalmıştır. Evli olmamak güneşten korunma konusunda olumsuz davranış göstermeyi 2,90 kat arttırmaktadır. Bu durum evli olmayanların eğitim düzeyinin daha yüksek olması ($p<0,001$) ve evli olmayanların daha genç olması ($p<0,001$) ile açıklanabilir.

Araştırma grubumuzda bilgi düzeyi yeterli olan kadın oranı %62,10 iken bilgi düzeyi yeterli olan erkek oranı %43,20 olarak bulunmuştur ($p<0,001$). 2017 yılında Isparta'da polikliniğe başvuran hastalarda yapılan bir çalışmada kadınların güneşin zararlı etkileri ve korunma yolları hakkında bilgi düzeylerinin erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu, Cebeci ve ark.'nın Antalya'da 2022 yılında yaptığı çalışmada kadınların erkeklere göre güneşten korunma, güneşten kaçma, güneş koruyucu ürün kullanma konularında daha yüksek bilgi düzeylerine sahip olduğu saptanmıştır (9, 16). Bizim çalışmamızda da kadınlar GKDÖ toplam puan, güneşten kaçınma ($p=0,002$) ve güneş kremi kullanımı ($p<0,001$) alt boyutlarında anlamlı olarak erkeklerden daha yüksek puan almıştır. Benzer şekilde; 2017 yılında Aydın'da üniversite öğrencilerinde yapılan bir çalışmada GKDÖ' nün güneşten kaçınma ve güneş koruyucu ürün kullanma alt boyutlarında kadınlar erkeklere göre, 2019 yılında Ankara Keçiören' de bir ortaokulda yapılan çalışmada da kız öğrencilerin GKDÖ puanı erkek öğrencilere göre anlamlı olarak daha fazla bulunmuştur (18, 19). Kadınların güneşten korunma konusunda erkeklerden daha özenli ve bilgili olmasının nedeni kadınların cilt sağlığına ve görünümüne erkeklere göre daha fazla önem vermesi ve sahip oldukları bilgiyi davranışa dönüştürmeleri olabilir.

Alt sosyal sınıfta yer alanlar üst sosyal sınıfta yer alanlara göre güneşten korunma bilgi düzeyi açısından 2,20 kat riskli bulunmuştur. Literatürde sosyal sınıf ve bilgi düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmamızda bu konuda istatistiksel bir anlamlılık bulunması üst sosyal sınıfta yer alan bireylerin eğitim durumlarının daha yüksek olması ($p<0,001$) ve daha genç olmaları ile ($p=0,005$) açıklanabilir.

Araştırma grubunda hiç güneş yanığı öyküsü geçirmeyenler hayatında en az bir kez geçirenlere göre güneşten korunma bilgi düzeyi açısından 2,40 kat riskli bulunmuştur. Koyu ten rengine sahip olan katılımcılar açık ten rengine sahip olan katılımcılara göre güneşten korunma bilgi düzeyi açısından 2,16 kat riskli bulunmuştur. Türkiye genelinde 18 yaş ve üzeri erişkinlerde online olarak yapılan bir çalışmada en az bir kez güneş yanığı geçirenlerin ve açık tenli kişilerin bilgi puanı anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (11).

Çalışmamızda bilgi düzeyi yeterli olanların güneşten korunmayla ilgili tutumu anlamlı olarak daha iyi HASAUD 2025; 3(1): 18 – 26

($p=0,001$) ve tutumu iyi olanların da güneşten korunma davranış ölçek puanı daha yüksek bulunmuştur ($p=0,001$). Bu sonuçlar doğrultusunda bilginin ve tutumun davranışa yansıdığı sonucuna varılabilir.

Nitekim güneşten korunma davranışında en çok uygulanan yöntem gölgeye gitme ve 10.00-16.00 saatleri arasında güneşe çıkmama olarak bulunmuştur. Literatürü incelediğimizde 2020 yılında Hatay' da ASM' ye başvuranlarda yapılan çalışmada en sık kullanılan güneşten korunma metodu gölgede durmak, gözlük takmak ve 10.00-16.00 saatlerinde güneşe çıkmama şeklinde raporlanmıştır (20).

Çalışmamızda güneşten koruyucu krem kullanım oranı %52,00 iken güneş gözlüğü kullanım oranı %65,71 bulunmuştur. Güneş kremi kullanım sıklığı ile ilgili literatürde %10,70 ile %56,0 0 arasında değişen değerler bildirilmiştir (21-24). Pengpid ve ark.'larının 2016'da düşük, orta gelirli ve gelişmekte olan 25 ülkede yaptığı çok merkezli çalışmada en sık güneş kremi kullanım oranı %63,60 ile Hindistan'da iken ikinci sırada %57,00 ile Bangladeş gelmektedir. Türkiye'de bu çalışmada %49,30 sıklıkta güneş kremi kullanımı tespit edilmiş olup 9. sırada yer almaktadır (25). Bulgularımız bu sonuçla paralellik göstermektedir. Çalışmamızda bilgi düzeyi yeterli olanlarda ise güneşten koruyucu krem kullanımı %82,40 bulunmuştur. Güneşten korunma konusunda bilgi düzeyi yüksek olanlarda güneşten koruyucu ürün kullanımının anlamlı olarak daha yüksek olması ($p<0,001$) göz önünde bulundurulduğunda bilgi düzeyinin artırılması ile güneş kremi kullanımının artırılacağı sonucuna varılabilir. Güneş gözlüğü kullanımının güneş kremi kullanımına göre daha fazla tercih edilmesinin nedeni olarak kullanımının kolay olması, aksesuar olarak tercih edilmesi, erkeklerin de kadınlara benzer oranda kullanması gösterilebilir.

Güneş kremi kullanmama nedenlerine bakıldığında sırasıyla ilk üç neden alışkanlığın olmayışı (%74,40), ücretin yüksek oluşu (%47,60), güneş kremi hakkında yeterli bilgi sahibi olunmayışı (35,10)'dır. Yapılan çalışmalarda da kullanmama nedenleri arasında kişilerin unuttuğu, gerekli olmadığına inandığı, pahalı bulduğu, faydalı bulmadığı ve kullanmanın zor geldiği gibi sonuçlara varılmıştır (26, 27).

Araştırma grubumuzun sadece %34,30'u tüm yıl boyunca güneş kremi kullanmakta ve en çok kullanım yaz ve bahar aylarında (%44,20) olmaktadır. Güneş kremi kullanımının en fazla yaz ve bahar aylarında kullanıldığını kanıtlayan başka çalışmalar da mevcuttur (11, 28).

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda güneş ışınlarının zararlı etkilerinin sadece yaz aylarında değil tüm yıl boyunca devam ettiği ve güneş kreminin tüm yıl kullanılması gerektiği konusunda birinci basamakta kişilerin bilgi düzeyinin artırılması ve güneş kremi aile hekimi reçete ettiği takdirde fiyatların iyileştirilmesi ile ilgili çalışmaların yapılması planlanabilir. Maalesef

araştırma grubumuzun sadece %8,30'u güneşin etkileri ve güneşten korunma konusunda aile hekiminden danışmanlık almıştır. Ancak aile hekiminden danışmanlık alanların güneşten korunma davranış ölçeğinde güneş kremi kullanma alt boyut puanı anlamlı olarak daha yüksek saptanmıştır ($p=0,041$). Bu sonuçlar aile hekiminden güneşin etkileri konusunda danışmanlık alınmasının önemini ortaya koymaktadır. Çalışmamızın kısıtlı yanı sıra araştırmamızın aile sağlığı merkezine başvuran bireyler üzerinde yapılmasından dolayı sonuçların topluma genellenememesidir. Çalışmamızın güçlü yanı ise hem kentsel hem de yarı kentsel bölgede yürütülmüş olmasıdır.

SONUÇ

Araştırma grubumuzun yarısı güneşin zararlı etkileri konusunda yeterli bilgiye sahip ve güneş kremi kullanmaktadır. Bilgi düzeyini olumsuz olarak etkileyen en önemli değişkenler erkek cinsiyette olmak, ortaokul ve altı eğitim düzeyine sahip olmak, alt sosyal sınıfta olmak, güneşten korunma konusunda kötü tutuma sahip olmak, güneş yanığı geçirmemiş olmak ve koyu ten rengine sahip olmaktır. Güneş kremi kullanma davranışını olumsuz etkileyen en önemli faktörler ise daha küçük yaşta olmak, erkek cinsiyette olmak, evli olmak ve güneşten korunma konusunda kötü tutuma sahip olmaktır.

Değiştirilebilir risk faktörlerini etkileyebilmenin en önemli yolu eğitimidir. Kişilerin güneşten korunma konusunda bilgi düzeyini arttırmak için görsel ve işitsel medyadan faydalanılabileceği gibi birinci basamak sağlık kuruluşlarında kişilere ve topluma yönelik eğitimler düzenlenmeli, yaz dönemlerinde hatırlatıcı uyarılarda bulunulmalıdır. Çalışmada erkeklerin kadınlara göre daha az bilgili ve daha az güneşten korunma davranışı sergilediğini göz önünde bulundurursak toplumun bilgi düzeyini artırmaya yönelik yapılan çalışmalarda erkekler öncelenebilir. Güneş ışınlarına maruziyetin erken yaşlarda başladığı göz önünde bulundurularak verilen eğitimlere küçük yaşlarda başlanmalıdır. Bu sebeple okullarda verilecek eğitimler uygun tutum ve davranışların gelişiminde önemli rol oynayacaktır.

KAYNAKLAR:

1. Sivamani R. K., Crane L. A., Dellavalle R. P. The Benefits and Risks of Ultraviolet Tanning and Its Alternatives: The Role of Prudent Sun Exposure. *Dermatol Clin.* 27:149–54. DOI: 10.1016/j.det.2008.11.008
2. Pettigrew S., Jongenelis M., Strickland M., Minto C., Slevin T., Jalleh G., et al. Predictors of sun protection behaviours and sunburn among Australian adolescents. *BMC Public Health.* 2016 Jul 13;16(1). DOI 10.1186/s12889-016-3197-4
3. Seyhan M.E., Güneşten korunma. *Turkderm-Turk Arch Dermatol Venereol.* 2003; 37(4): 237-244 [alıntılanan tarih:12.07.2024]; Erişim adresi: https://jag.journalagent.com/turkderm/pdfs/TURKDERM_3_7_4_237_244.pdf
4. Uslu M., Karaman G., Şavk E., Şendur N., Adnan Menderes Üniversitesi Hekimlerinin Deri Kanseri Ve Güneşin HASAUD 2025; 3(1): 18 – 26
5. Etkileri Konusundaki Bilgi Düzeyleri İle Güneşten Korunma Davranışlarının Değerlendirilmesi; ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi 2006; 7(1): 5 - 10. [alıntılanan tarih:18.06.2024]; Erişim adresi: <http://adudspace.adu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11607/2008/5-10.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
6. MacKie R.M. Awareness, knowledge and attitudes to basal cell carcinoma and actinic keratoses among the general public within Europe. *Journal of the European Academy of Dermatology and Venereology.* 2004 Sep 18(5):552–555. DOI: 10.1111/j.1468-3083.2004.00993.x
7. Gül Ü. Güneş Sıcak ve Derimiz. *Ankara Med J,* 2015, 15(3):145-152 DOI:10.17098/amj.80846
8. Balk S. J. Technical Report—Ultraviolet Radiation: A Hazard to Children and Adolescents. *American Academy Of Pediatrics.* 2011 March. 127(3), 791-817. DOI: 10.1542/peds.2010-3502
9. Aygün Ö. (2012). Güneşten korunma programının adölesanların güneşten korunma davranışına etkisi: transteoretik modele dayalı çalışma (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği ABD, İstanbul.
10. Terzi S., Başak P.Y., Erturan İ. "Polikliniğe başvuran hastalarda güneşin zararlı etkileri ve korunma yolları ile ilgili bilgi, tutum ve davranışların araştırılması. *Turkderm-Turk Arch Dermatol Venereolgy* 2017; 51: 2-6. DOI: 10.4274/turkderm.62144
11. Koynusever H. (2021). Bireylerin Deri Kanseri Risk Algısı ve Etkileyen Faktörler (Uzmanlık Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, İzmir
12. Eroğlu N. (2021). Güneşin zararlı etkileri ve bu etkilerden korunma yolları ile ilgili bilgi tutum davranışların ve günlük deri bakımı alışkanlığının değerlendirilmesi (Uzmanlık Tezi). Kocaeli Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Kocaeli.
13. Maddock J.E., Redding C.A., Rossi J.S., Weinstock M.A. Development and validation of an appearance motivation attitudes scale for sun protection, *Psychology and Health,* 2005, 20:6, 775-788, DOI: 10.1080/14768320500165944
14. Boratav K. Sınıfların ve grupların sosyoekonomik nitelikleri. *İmge Kitapevi Yayınları.* 2004;33–60.
15. Balcı E., Durmuş H., Arslantaş E.E., Gün İ. "Birinci Basamak Sağlık Kuruluşlarına Başvuran Yetişkinlerin Güneşin Zararlı Etkileri ve Korunma Yolları Konusunda Bilgi, Tutum ve Davranışları." *Turk J Dermatol* 2018; 12:96-9. DOI: 10.4274/tdd.3605
16. Sümen A., Öncel S. Sun protection behaviors and its affecting factors in parents of kindergarteners. *Turkderm - Turk Arch Dermatol Venereol.* 2021;178–83. DOI: 10.4274/turkderm.galenos.2021.25428
17. Cebeci D.Ş. (2022). Cilt Kanseri Bilgi Düzeyi ve Güneşten Korunma Davranışının değerlendirilmesi. (Uzmanlık Tezi). Akdeniz Üniversitesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Antalya
18. Özkan Ş., Ergör G., Turna İ., Fetil E., Erdem Y., Akar H., Yıldız G., Tunali B., Bilgiç A., Güneş Y.B. Güneş ve Toplum Bilinci: Bir Anket Çalışması. *Turkderm* 2001; 35: 277- 284. [alıntılanan tarih:14.07.2024]; Erişim adresi: https://jag.journalagent.com/turkderm/pdfs/TURKDERM_3_5_4_277_284.pdf
19. Koçak A.N., Adana F. Üniversite Öğrencilerinin Deri Kanseri ve Güneşten Korunma Hakkındaki Bilgi ve Davranış Düzeyleri: Kesitsel Bir Çalışma. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi,* 2021; 24(4): 486- 495. DOI: 10.17049/ataunihem.616340
20. Altunkörek Ş.Z., Kaya E., Ankara'da Bulunan Bir Ortaokuldaki 8. Sınıf Öğrencilerinin Güneşten Korunma Özyeterliliklerinin Güneşten Korunma Davranışlarına Etkisi. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi Aralık 2020;* 02(3):137–44. DOI: 10.48071/sbuhemşirelik.772605
21. Akgün Y. (2021). Birinci Basamak Sağlık Kuruluşlarına Başvuran Yetişkinlerin Deri Kanseri Hakkında Bilgi

Düzeyleri ve Güneş Işınlardan Korunma Durumları. (Uzmanlık Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Ata Sökmen Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Hatay.

21. Razali N.M., Wah Y.B. Power comparisons of shapiro-wilk, kolmogorov-smirnov, lilliefors and anderson-darling tests. *Journal of statistical modeling and analytics. Journal of Statistical Modeling and Analytics.* 2011;2(1): 21-33. [alıntılanan tarih:12.07.2024]; Erişim adresi: <https://www.nrc.gov/docs/ML1714/ML17143A100.pdf>
22. Ermertcan A.T., Öztürkcan S., Dinç G., Yurtman D., Pala T., Şahin M.T. Sunscreen use and sun protection practices in students and personnel of Celal Bayar University. *Photodermatol Photoimmunol Photomed.* 2005 Aug;21(4):191-7. DOI: 10.1111/j.1600-0781.2005.00158.x.
23. Falk M., Anderson C.D. Influence of age, gender, educational level and self-estimation of skin type on sun exposure habits and readiness to increase sun protection. *Cancer Epidemiol.* 2013 Apr;37(2):127-32. DOI: 10.1016/j.canep.2012.12.006
24. Boggild A.K., From L. Barriers to sun safety in a canadian outpatient population. *Journal of Cutaneous Medicine and Surgery* 2003;7(4):292-299. DOI: 10.1007/s10227-003-0126-9
25. Pengpid S., Peltzer K. Sun protection use behaviour among university students from 25 low, middle income and emerging economy countries. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention* 2015;16(4):1385- 1389. DOI: 10.7314/apjcp.2015.16.4.1385
26. AlGhamdi K.M., AlAklabi A.S., AlQahtani A.Z. Knowledge, attitudes and practices of the general public toward sun exposure and protection: A national survey in Saudi Arabia. *Saudi Pharm J* 2016; 24:652-657 DOI: 10.1016/j.jsps.2015.04.002
27. Stanton W.R., Janda M., Baade P.D., Anderson P. Primary prevention of skin cancer: a review of sun protection in Australia and internationally. *Health promotion international* 2004; 19(3):369-78. DOI: 10.1093/heapro/dah310
28. Kaymak Y., Tekbaş Ö.F., Şimşek I. Üniversite öğrencilerinin güneşten korunma ile ilgili bilgi tutum ve davranışları. *Türkderm-Deri Hastalık. Ve Frengi Arş.* 2007; 41: 81-85. [alıntılanan tarih:12.07.2024]; Erişim adresi: https://jag.journalagent.com/turkderm/pdfs/TURKDERM_41_3_81_85.pdf